

urban
.brussels

BUP BRUXELLES URBANISME ET PATRIMOINE
BSE BRUSSEL STEDENBOUW EN ERFGOED

INVENTARIS VAN HET IMMATERIEEL CULTUREEL ERFGOED

1. REFERENTIE

Dossierreferentie: 5000-0008

Aanvraag van: 25/05/2018

Datum van opname in de inventaris: 28/05/2018

Bijgewerkt op:

2. IDENTIFICATIE VAN DE AANVRAGER

MIEKE en JANNEKE vzw

Contactperso(n)en(en):

Mevrouw De heer

Naam : Duvigneaud

Voornaam : Paul Henri

Functie: Voorzitter

Adres : Ecole de la Sapinière
Terhulpensesteenweg 346
1170 Watermaal-Bosvoorde

Telefoon: ++32 (0)2 6735718

E-mail : phduvig@hotmail.com

3. IDENTIFICATIE VAN HET ELEMENT / BENAMING

De reuzen van Watermaal-Bosvoorde: Mieke, Janneke en Tichke

3.1. BETROKKEN DOMEINEN

- Tradities, uitdrukkingen, talen
- Podiumkunsten
- Sociale gebruiken, rituelen, festiviteiten
- Kennis en praktijken met betrekking tot de natuur en het heelal
- Vaardigheden met betrekking tot ambachten
- Andere:

3.2. KORTE BESCHRIJVING VAN HET ELEMENT

De reuzen *Mieke*, *Janneke* en *Tichke* zijn figuren die uit de folklore van Watermaal-Bosvoorde niet weg te denken zijn. Ze nemen deel aan allerlei feestelijke en maatschappelijke evenementen in hun wijk, in de gemeente en in het Gewest, in het bijzonder aan de carnavalstoet eind maart, het bloemenfeest, het irisfeest en andere massamanifestaties.

Deze reuzen zijn in 2000 en 2001 opnieuw in het leven geroepen naar het beeld van een eerdere reuzengezin, gevormd door "Nare" of "Nare Chop" de bessemaeker, "Bene" en hun zoon "Sus", die in de jaren 1950 hun opwachting maakten. Net als hun voorgangers houden ze de herinnering aan een gezin dat ooit in deze volkse wijk van bezemmakers woonde levend. Vaak krijgen ze het gezelschap van de pop *Choublac*, door een Haïtiaanse ambachtsman gemaakt op initiatief van de vzw Kembe Fem, door een rokpaard en een fanfare.

3.3. BETROKKEN GEMEENSCHAP(PEN) OF GROEP(EN)

De inwoners van de wijk Bezemhoek en van de gemeente Watermaal-Bosvoorde. De vereniging Mieke en Janneke vzw zorgt voor de organisatie van het Carnaval, het onderhoud van de reuzen en de uitstappen met medewerking van andere verenigingen en handelaars van de wijk.

3.4. PLAATS

Watermaal-Bosvoorde. Ecole de la Sapinière, Terhulpensesteenweg 346

4. KENMERKEN VAN HET ELEMENT

4.1. BETROKKEN TALEN, REGISTERS EN TAALNIVEAUS

Frans / Nederlands met verwijzing naar het Brussels dialect van de wijk

4.2. INDICATIE VAN DE IMMATERIËLE EXPRESSIES

De creatie, het onderhoud en het dragen van de reuzen.

De reuzen zijn wezenlijke figuren in het wijkcarnaval, een van de evenementen die onlosmakelijk verbonden zijn met de gemeente Watermaal-Bosvoorde. Het vindt altijd op een zaterdag eind maart plaats en bestaat uit een stoet in de straten van de wijk, met een drankstop op het Woutersplein. 's Avonds volgt de verbranding van de winterman op de driehoekige verbreding van de straat die Terugdrift heet.

De reuzenfiguren verwijzen naar voormalige inwoners van de Bezemhoek en symboliseren een van de vroegere activiteiten in deze wijk: het bezembinden met behulp van berkentwijgen. De Haïtiaanse pop Choublac, in 2012 gemaakt door een Haïtiaanse ambachtsman onder de vleugels van de vzw "Kembe Fem", wordt zoals een rugzak gedragen.

De kledij van de reuzen wordt aangepast aan het thema van het evenement. Elke reus wordt gedragen door een "poepedroeger".

Om ervoor te zorgen dat ze in goede staat blijven, worden de reuzen ieder jaar in januari gedrenkt in de vijver van Bosvoorde. Ook dat evenement is een hoogtepunt binnen de reuzenkalender en in het wijkverenigingsleven.

"De fanfare van de Bezemhoek", ook "fanfare zonder gitaar" genoemd, is ontstaan ter gelegenheid van het maken van de twee nieuwe reuzen, Mieke en Janneke dus, in 2000. Ze bestaat uit een vijftiental amateursmuzikanten die op accordeons, blaasinstrumenten en slagwerk spelen. Hun gevarieerd repertoire krijgt vorm tijdens de repetities en bestaat uit liederen uit de vier windstreken die de muzikanten meerstemmig trachten te arrangeren. De fanfare begeleidt de reuzen meestal bij allerlei feestelijke evenementen in de gemeente Watermaal-Bosvoorde, zoals het *Carnaval van de Bezemhoek*, het *Bloemenfeest ...* of elders, voor zover de deelnemers beschikbaar zijn. Ze wordt ook gevraagd om deel te nemen aan andere feestelijke evenementen of massamanifestaties.

4.3 OPGAVE VAN DE GEASSOCIEERDE MATERIËLE ELEMENTEN Instrumenten, voorwerpen, artefacten, plaatsen...

De reuzen hebben een basisstructuur van wilgentenen, met een hoofd en armen van polymeer.

- Janneke. Bouwjaar: 2000. Hoogte: 3,50 m. Gewicht: 27 kg. Kenmerk: draagt een bezem, symbool van de vroegere activiteit in de wijk.
- Mieke, echtgenote van Janneke. Bouwjaar: 2001. 3,20 m hoog en weegt 25 kg.

- Tichke, zoon van Mieke en Janneke. Bouwjaar 2009 (geboren op december 2009). Hoogte: 1 meter. Gewicht: 5 kg Kenmerk: de zuigeling wordt meegedragen in een tenen wieg op wieltjes.

Choublac (hibiscus in het Creools). Reuzenpop van Haïtiaanse origine. Bouwjaar: 2012. Maker: Ernst Saint-Rome, Haïtiaans kunstenaar. Kenmerk: Deze reuzin wordt gedragen zoals een rugzak.

Rokpaard.

4.4. HISTORIEK EN RECENTE ONTWIKKELINGEN

De plaatselijke folklore komt hoofdzakelijk tot uiting ter gelegenheid van de "Kermis van de Bezemhoek". In 1894 gaf het college van burgemeester en schepenen de maatschappij *Les vrais amis du Coin du Balai* de toelating om een kermis te organiseren. Er zijn tot drie kermissen per jaar geweest, vanaf het begin van de eeuw georganiseerd door *Le Coin du Balai-attraction*, en dat heeft geduurd tot in de jaren 1970 met de *Cercle folklorique de*

Watermael-Boitsfort - Coin du Balai. Het waren lange stoeten, afgewisseld met attracties zoals mastklimmen, ezelkoersen of wielervedstrijden.

De eerste reuzen van de Bezemhoek waren *Nare* of *Nare Chop* en *Bene*, die respectievelijk in 1954 en 1955 werden gemaakt. *Nare Chop* is een bezembinder die wel een glas lust, zijn bezem draagt hij op de linkerschouder. Zijn vrouw *Bene* verkoopt bloemen in de wijk. Hun huwelijk werd in 1955 ingezegend door de burgemeester van "de vrije gemeente Bezemhoek" en in 1956 kregen ze hun zoontje *Sus*, dat zoals het betaamt met bier werd gedoopt! Hij draagt een matrozenpakje en heeft een dik hoofd.

De reuzen Nare en Bene in de jaren '50 Carnaval, jaren '50

Al in 1959 noemde de "poepedroeger" (drager) van *Nare Chop* zijn reus *Jan*, de reuzin noemde hij *Mieke*, wat tot verwarring kon leiden. De dragers waren jaar na jaar dezelfde, zij waren zonder meer één met hun reus. Na de uitstap waste de drager van de reuzen hun tenen structuur met regenwater en wreef hij ze vervolgens in met olie, zodat het wilgenhout niet zou uitdrogen. Reeds vanaf hun "schepping" worden onze reuzen dus *Jan* en *Mieke* genoemd. Ze werden begeleid door de folkloregroep *Boerekes en Boerinnkes*, die bestond uit 20 tot 25 dansers en 12 muzikanten verkleed als boeren van vroeger. De stoet wordt afgesloten door een wagen met aan boord enkele boerinnen die bezems en "peuterkes" (kleine bussels) aan het maken zijn. Deze groep trad op ter gelegenheid van de festiviteiten bij de verbroedering met Chantilly in 1959.

Sinds 1995 is een ware heropleving voelbaar: het schoolcomité La Sapinière-Les Mésanges, met Bernard Bayot aan het hoofd, de vzw *La Ramassette*, *Les Bolets* en de handelaars van de wijk, op sleeptouw genomen door krantenwinkel *Titi*, richtten de vzw *Mieke en Janneke* op. In 1996 vond een eerste carnavalsviering plaats, bescheiden en zonder reus, maar wel werden enkele wijktradities hernomen, zoals de "match van de matrones", een carnavalsstoet waarin klein en groot zich verkleedden, begeleid door een fanfare en een groep dansers, en het vreugdevuur op het einde, waarbij de winterman werd verbrand.

In 2000 werd een nieuwe *Janneke* gemaakt, want het oude geraamte had zwaar te lijden gehad onder de tand des tijds en was totaal verbrokkeld en onbruikbaar geworden. Het College van Burgemeester en Schepenen keurde toen een uitzonderlijk budget goed om nieuwe reuzen te maken. Er werden identieke kopieën van de eerste reuzen gemaakt, met teenwilg en houten latten voor het geraamte en polymeer voor het hoofd en de handen. Sindsdien begeleiden *Mieke* en *Janneke* vrolijk het jaarlijks carnaval in de Bezemhoek, op de tonen van de Fanfare van de Bezemhoek.

In 2002 nam deze vrolijke bende deel aan een zinode van de "Zinneke parade", waarvan de generale repetitie een bijzonder carnaval was rond het thema "groeien". Kinderen en ouders

traden in een uitgekende choreografie en op bijzondere muziek aan, verkleed als tomaten, wortelen of prei.

In de loop der jaren zijn meerdere organisatieteams elkaar opgevolgd. Na het mandaat van Bernard Bayot nam Dominique Leruth in 2008 de fakkel over. Er werden heel wat uitstappen geprogrammeerd, meer bepaald naar de Grote Markt op uitnodiging van Les Compagnons de Saint Laurent. Onze reuzen namen eveneens deel aan het Irisfeest, waar ze mee stapten in het gezelschap van de reuzen van de Meiboom en van Sint-Guido.

Het reuzenpaar kreeg uitbreiding met de komst van hun zoon *Tichke*, geboren op 12 december 2009.

In 2012 nam een nieuwe ploeg de teugels van de vzw *Mieke en Janneke* in handen, onder voorzitterschap van Paul Henri Duvigneaud. Datzelfde jaar, ter gelegenheid van het "Bloemenfeest" in Watermaal-Bosvoorde, kwam er een nieuwe reuzin van Haïtiaanse origine, "Choublac" (hibiscus in het Creools), gemaakt door de Haïtiaanse kunstenaar Ernst Saint-Rome, in samenwerking met de vzw "Kenbé Fèm". Begeleid door de percussionisten van *Ze Batuca* en door de compagnie *Les Passeurs de rêves* heeft Choublac zich bij Mieke, Janneke en Tichke gevoegd, uiteraard op de tonen van de Fanfare van de Bezemhoek. In 2014 waren de reuzen opnieuw van de partij op het Bloemenfeest, dat deze keer werd geopend door een grote Belgisch-Roemeense fanfare. 2015 was dan weer de 60ste verjaardag van de eerste reuzen Nare en Bene, die zoals bekend snel Janneke et Mieke werden. Onze reuzen hebben dus op 21 maart 2015 hun diamanten bruiloft gevierd.

In 2016 vierde de gemeente de geboortedag van Rik Wouters, de emblematische schilder van de Bezemhoek die dat jaar honderd zou geworden zijn. De reuzen trokken toen kleren aan waardoor ze deden denken aan Rik en zijn vrouw Nel. Ze namen eveneens deel aan het Bloemenfeest, begeleid door een Macedonische fanfare, die op het Wienerplein aansloot bij een Haïtiaanse percussiegroep. In 2017 bracht het carnaval op initiatief van de gemeente een knipoog naar het mobiliteitsthema, door voor de kinderen een wedstrijd voor de mooiste versierde step te organiseren. In 2018 werd gekozen voor het thema "het carnaval stelt zich aan". Het carnaval ontving een poëziespektakel in het kader van "Watermaal-Bosvoorde, City of Words". In 2019 was de geplande doortocht van de Ronde van Frankrijk door de gemeente de inspiratie voor het thema "De Bezemhoek haalt de bolletjes en de gele trui uit de kast". Een beklimming van de "muur van de Roodborstjes", een kasseiweg met een helling van 10%, werd met succes georganiseerd.

4.5 SOCIOCULTURELE CONTEXT Functies, waarden: rol van de genders, van de jongeren, ...

Het carnaval is een plaatselijk volks evenement dat een belangrijke sociale en affectieve band vormt tussen de inwoners van de Bezemhoek en elders. Wanneer de reuzen niet uitgaan, staan ze in de refter van de Sapinièreschool. De kinderen van de wijk zijn dan ook vertrouwd met deze figuren van wilgentenen.

De reuzen bevorderen de dialoog tussen generaties en culturen, meer bepaald door kinderen te betrekken en door de aanwezigheid van de figuur Choublac, van Haïtiaanse origine.

4.6. SUPRAGEWESTELIJKE CONTEXT In voorkomend geval het element plaatsen in een bredere geografische context.

De aanwezigheid van reuzen en fabeldieren is een constante in de voormalige Zuidelijke Nederlanden en het noorden van Frankrijk. De UNESCO erkent ze als immaterieel erfgoed van de mensheid.

Het Brussels Gewest telt meer dan 100 reuzenfiguren. Hun aanwezigheid bij religieuze processies en stoeten gaat voor sommige daarvan terug tot de renaissance. De reuzen van de Ommegang en de Meyboom zijn zeker de meest prestigieuze, maar andere van recentere datum zijn ook uitgegroeid tot emblematische en wezenlijke figuren van lokale festivals, verspreid over het hele gewestelijke grondgebied.

De reuzen van Watermaal-Bosvoorde worden soms gevraagd om mee op te stappen tijdens andere Brusselse manifestaties (Compagnons de St Laurent, Irisfeest).

De reuzen zijn opgenomen in de reuzenkalender die wordt uitgebracht door de gemeente Ath.

5. ROLLEN VAN DE HOUDERS EN GEBRUIKERS VAN HET ELEMENT

5.1. DE UITVOERDERS (DIE OPTREDEN EN DOORGEVEN)

De leden van de raad van bestuur van de vzw, bijgestaan door vrijwilligers uit de wijk (kleders, dragers ...) beslissen tijdens vergaderingen op de maatschappelijke zetel of elders over de organisatie van het carnaval en over de deelname aan andere evenementen.

5.2. TOESCHOUWERS EN ONDERSTEUNERS

De bevolking van Brussel en in het bijzonder van Watermaal-Bosvoorde. De vereniging geniet tijdens het carnaval financiële steun van een aantal handelaars in de wijk.

5.3. BEHEERDERS EN ORGANISATOREN

De leden van de raad van bestuur en feitelijke verenigingen, in samenwerking met de vzw "la Ramassette", die het wijkcomité of de organisatie "duurzame wijk" van de Bezemhoek vertegenwoordigen.

5.4. GEASSOCIEERDE INSTELLINGEN EN ORGANISATIES

De vzw "Mieke en Janneke" is lid van het cultuurcentrum "La Vénérie".

De gemeente Watermaal-Bosvoorde: de vereniging krijgt een gemeentelijke toelage na het voorleggen van een werkingsverslag.

6. STAAT, LEEFBAARHEID EN OVERDRACHT VAN HET ELEMENT

6.1. HUIDIGE OVERDRACHTSWIJZEN

Leden van de vereniging en sympathisanten. Draggers te voet.

De websites www.coindubalai.be (tweetalig) en de facebookpagina "Mieke, Janneke et Tichke, les géants du coin du balai" en andere sites en plaatselijke publicaties geven informatie over de aanstaande of voorbije evenementen (foto's, commentaren ...) en over de historiek.

6.2. TRADITIONELE PRAKTIJKEN DIE HET ELEMENT OF BEPAALDE ASPECTEN ERVAN REGELEN OF ER DE TOEGANG TOE BEPERKEN

Leden van de vereniging en sympathisanten. Iedereen die heeft deelgenomen aan de organisatie van het carnaval, wordt als lid beschouwd en uitgenodigd voor de algemene vergadering.

6.3 LEEFBAARHEID VAN DE IMMATERIËLE ELEMENTEN, BESCHIKBAARHEID VAN DE BIJBEHORENDE MATERIËLE GOEDEREN/VOORWERPEN

De reuzen worden uiteengenomen en de onderdelen worden opgeborgen in de refter van de Sapinièreschool. Ze worden doorgaans gemonteerd op het schoolplein en kunnen door de dragers binnen de wijk verplaatst worden tot aan het Wienerplein.

Buiten hun traditionele prestaties zijn de reuzen in principe beschikbaar. De vereniging beschikt niet over eigen vervoer indien de reuzen tot buiten de grenzen van de wijk verplaatst moeten worden.

6.4. EVENTUELE BEDREIGINGEN

Geen bedreigingen bekend.

6.5 BESTAANDE BEHEERS- OF BEWARINGSMAATREGELEN

Het onderhoud van de reuzen behoort tot de activiteiten van de vzw. Onlangs werden de armen van Mieke hermaakt door een ter zake gespecialiseerde mandenmaakster. Ook de kledingstukken worden binnen de wijk onderhouden.

De vzw bewaart de archieven betreffende de evenementen die hebben plaatsgevonden sinds haar stichting (2000) maar ook andere archieven, meer bepaald afkomstig van de vzw "Hisciwab" (Franstalige geschiedkundig-wetenschappelijke kring van Watermaal-Bosvoorde), archieven die thans beschikbaar zijn in het centrum voor lokale geschiedenis van Watermaal-Bosvoorde.

7. REFERENTIES

7.1. ANDERE INVENTARISSEN

Komt het element voor in een inventaris van de Federatie Wallonië-Brussel of van Vlaanderen? NEEN.

Is het element erkend bij de UNESCO of in een ander programma? NEEN.

De reuzen zijn opgenomen in de reuzenkalender die wordt uitgebracht door de gemeente Ath.

7.2. REFERENTIES (BIBLIOGRAFISCHE, DISCOGRAFISCHE, AUDIOVISUELE EN ARCHIVISTISCHE)

Belangrijkste bibliografie en publicaties:

Chroniques de Watermael-Boitsfort nr. 19 - Hisciwab, juni 2012.

7.3. LINK NAAR DE WEBSITE

Website : www.coindubalai.be (tweetalig)

Facebookpagina: Mieke, Janneke et Tichke, les géants du coin du balai

(<https://www.facebook.com/groups/92296740073>).

8. INSTEMMING EN DEELNAME

Dit dossier is ingediend door de vereniging Mieke en Janneke vzw, met instemming van haar leden en in overleg met de Directie Cultureel Erfgoed van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BSE/DCE)